

Міністерство освіти і науки України
Національний університет «Чернігівська політехніка»

Навчально-науковий інститут права і соціальних
технологій

Кафедра кримінального права та правосуддя

СИЛАБУС

Судова система ЄС

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри

Коломієць Н.В.

(підпис)

(прізвище та ініціали)

«24» червня 2024 р.

Розробник (-и): Дмитренко Д.О., старший викладач, доктор філософії в галузі права
(прізвище та ініціали, посада, науковий ступінь і вчене звання)

(підпис)

Силабус навчальної дисципліни обговорено на засіданні кафедри кримінального права та правосуддя

Протокол від «24» червня 2024 р. № 10

Узгоджено з гарантом освітньої програми:

(підпис)

Коломієць Н.В.

(прізвище та ініціали)

Тип дисципліни	Вибіркова.
Мова викладання	Українська.
Рік навчання та семестр	IV рік, VIII семестр. ОП «Кримінальна юстиція (Суд. Прокуратура. Адвокатура.)»
Викладач (-і)	Дмитренко Д.О., старший викладач, доктор філософії в галузі права (PhD).
Профайл викладача (-ів)	https://eln.stu.cn.ua/user/profile.php?id=21641
Контакти викладача	dmytrenkodianana@stu.cn.ua

1. Анотація курсу.

Навчальна дисципліна «Судова система ЄС» належить до переліку вибіркових дисциплін. Навчальна дисципліна викладається один семестр. Зазначена дисципліна має першочергове теоретичне та практичне значення на сучасному етапі національного політичного розвитку. Надання Україні статусу кандидата на вступ до Європейського Союзу Європейською Радою у 2022 році, стало історичною подією та новим етапом розвитку національного законодавства. Підвищення обізнаності студентів у сфері права Європейського Союзу має першочергове значення в умовах стрімкої євроінтеграції, а також важливим елементом професійної підготовки майбутніх юрисконсультів, адвокатів, прокурорів, суддів, правознавців та науковців.

Реформаційні процеси у правовому просторі України викликають необхідність дослідження положень не лише права Європейського Союзу, а й його судової системи з метою адаптації національного законодавства до європейських стандартів та реформи української судової системи.

Дисципліна «Судова система ЄС» поділена на два модулі, в яких досліджуються питання становлення та структури судової системи Європейського Союзу, а також характеристика діяльності Загального Суду та Суду Справедливості Європейського Союзу.

Вивчення курсу завершується складанням диференційованого заліку.

2. Мета та цілі курсу.

Мета навчальної дисципліни «Судова система ЄС» є формування у здобувачів вищої освіти знань щодо структури та принципів функціонування судової системи ЄС, а також теоретичних та практичних основ сучасного права Європейського Союзу. Зазначений освітній компонент забезпечує формування у здобувачів вищої освіти наступних компетентностей:

ЗК 2. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

ЗК 3. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.

СК 4. Здатність застосовувати Конвенцію про захист прав людини та основоположних свобод, а також прецедентну практику Європейського суду з прав людини.

СК 6. Здатність здійснювати порівняльний аналіз окремих правових інститутів права Європейського Союзу та Ради Європи і правової системи України.

3. Результати навчання.

Під час вивчення дисципліни здобувач вищої освіти має досягти наступних результатів навчання (РН), передбачених навчальною програмою:

- проводити збір і інтегрований аналіз матеріалів з різних джерел (РН 3);
- знати та розуміти основи права Європейського Союзу (РН 4);
- вільно використовувати для правничої діяльності доступні інформаційні технології і бази даних (РН 15).

4. Пререквізити.

Вивчення навчальної дисципліни «Судова система ЄС» нерозривно пов'язане зі знанням положень інших юридичних дисциплін, зокрема, міжнародного публічного права та права Європейського Союзу, міжнародного приватного права та ін.

5. Обсяг курсу.

Вид заняття	Загальна кількість годин
Лекції	20 годин
Семінарські заняття	20 годин
Самостійна робота	80 годин
Індивідуальне завдання	тестові завдання
Всього кредитів	4

Форма проведення занять: лекційні, семінарські заняття, самостійна робота з використанням системи дистанційного навчання Moodle, навчально-наукової літератури, інтернет-ресурсів.

6. Тематика курсу.

Тематика лекційних занять

Тема 1. Передумови виникнення та організаційна структура Європейського Союзу.

Історія та основні етапи розвитку Європейського Союзу. Договори про формування Європейського Союзу. Паризький договір про створення Європейського співтовариства вугілля і сталі (ЄСВС). Договір про створення Європейського економічного співтовариства (ЄЕС). Договір про створення Європейського співтовариства з питань атомної енергії (Євратом). Договір про створення Європейського Союзу (Маастрихтський договір). Лісабонський договір. Шенгенська угода. Ніццький договір. Організаційна структура Європейського Союзу. Інституційні органи Європейського Союзу. Європейський парламент (структура, склад, повноваження). Європейська комісія (загальна характеристика та компетенції). Європейська Рада (загальна характеристика та функції). Рада Європейського Союзу (загальна характеристика та компетенції). Конфігурації Ради Європейського Союзу.

Тема 2. Основи системи права ЄС.

Поняття та сутність права Європейського Союзу. Acquis Communautaire. Acquis de l'Union. Schengen Acquis. Галузі права ЄС. Інститути права ЄС. Принципи права ЄС. Суб'єкти права Європейського Союзу. Первинне та вторинне право ЄС. Основні джерела права ЄС. Первинне та вторинне право ЄС. Регламент та його юридичні властивості. Юридичні властивості директиви. Рішення, рекомендації та висновки у системі джерел права ЄС.

Тема 3. Становлення та структура судової системи ЄС.

Становлення та розвиток судової системи ЄС. Суд Європейської Спільноти з вугілля та сталі. Суд Європейських Співтовариств. Суд (Трибунал) першої інстанції. Юрисдикція суду після Маастрихтського договору. Юрисдикція суду після Амстердамського договору. Юрисдикція суду після Ніццького договору. Європейський трибунал публічної служби. Юрисдикція суду після Лісабонського договору. Структура судової системи ЄС в умовах сьогодення.

Тема 4. Склад судів ЄС. Правовий статус суддів та генеральних адвокатів.

Склад Загального Суду. Склад Суду Справедливості. Вимоги та критерії оцінювання кандидатів на посаду судді та генерального адвоката. Методи та процедура відбору кандидатів на національному рівні. Моделі національного відбору кандидатів. Інститут Генерального Адвоката ЄС. Суддівське самоврядування у судовій системі ЄС. Правовий статус, повноваження та обов'язки судді. Правовий статус, повноваження та обов'язки генерального адвоката. Гарантії незалежності членів суду.

Тема 5. Загальний суд ЄС: організація, порядок формування, юрисдикція та правова природа рішень.

Розмежування підсудності справ між судами ЄС. Організація Загального Суду. Юрисдикція Загального Суду ЄС. Процедура розгляду та мовний режим в Суді. Прискорена процедура. Тимчасові заходи. Оскарження рішень Суду. Розгляд справ щодо захисту прав інтелектуальної власності. Практика Загального Суду ЄС.

Тема 6. Суд справедливості ЄС: організація, порядок формування, юрисдикція.

Організація Суду Справедливості. Юрисдикція Суду Справедливості. Міжнародна юрисдикція Суду Справедливості. Конституційна юрисдикція Суду Справедливості. Адміністративна юрисдикція Суду Справедливості. Порядок формування Суду Справедливості. Процедура надання попереднього рішення. Проведення про скасування незаконних нормативних актів ЄС. Процедура оскарження незаконної діяльності інститутів ЄС. Проведення щодо примусового виконання зобов'язань. Позови про бездіяльність. Позови про порушення зобов'язань державами-членами. Інші категорії справ, які підпадають під юрисдикцію Суду Справедливості.

Тема 7. Порядок розгляду справ Судом Справедливості. Преюдиційні рішення Суду Справедливості.

Преюдиційні запити: види, суб'єкти звернення та підстави ініціювання. Правова природа рішень Суду Справедливості. Правила проваджень у Суді Справедливості. Порядок розгляду справ Судом Справедливості. Усна, письмова та спеціальні стадії процедури розгляду справ Судом Справедливості. Прискорена процедура. Мовний режим у Суді Справедливості. Мирова угода, відмова від позову, закриття провадження. Правила

апеляційних проваджень у Суді Справедливості. Правова природа рішень Суду Справедливості. Виконання рішень Суду Справедливості.

Тема 8. Судові системи країн ЄС (частина 1).

Судова система Австрії. Судова система Бельгії. Судова система Болгарії. Судова система Греції. Судова система Данії. Судова система Естонії. Судова система Ірландії. Судова система Італії. Судова система Кіпру. Судова система Латвії. Судова система Литви. Судова система Люксембургу. Судова система Нідерландів. Судова система Німеччини.

Тема 9. Судові системи країн ЄС (частина 2).

Судова система Польщі. Судова система Португалії. Судова система Румунії. Судова система Словаччини. Судова система Словенії. Судова система Угорщини. Судова система Фінляндії. Судова система Франції. Судова система Хорватії. Судова система Чехії. Судова система Швеції

Тема 10. Міжнародно-правовий досвід реформування системи судів.

Загальна характеристика судової системи України. Судова реформа України в умовах європейської інтеграції. Реформа Конституційного Суду України та рекомендації Венеціанської Комісії. Основні актуальні проблеми існуючої системи судів України. Міжнародний досвід утворення спеціалізованих судів. Міжнародний досвід утворення унікальних спеціалізованих судів.

Тематика семінарських занять

1. Передумови виникнення та організаційна структура Європейського Союзу.
2. Основи системи права ЄС.
3. Становлення та структура судової системи ЄС.
4. Склад судів ЄС. Правовий статус суддів та генеральних адвокатів.
5. Загальний суд ЄС: організація, порядок формування, юрисдикція та правова природа рішень.
6. Суд справедливості ЄС: організація, порядок формування, юрисдикція.
7. Порядок розгляду справ Судом Справедливості. Преюдиційні рішення Суду Справедливості.
8. Судові системи країн ЄС (частина 1).
9. Судові системи країн ЄС (частина 2).
10. Міжнародно-правовий досвід реформування системи судів.

Тематика самостійної роботи

Самостійне опрацювання окремих тем: інститут громадянства ЄС; особливості прийняття нових держав до складу ЄС і Співтовариств; основні положення Єдиного Європейського Акту; трибунал з питань публічної служби; Повноваження та правовий статус секретаря Суду; офіційний журнал (вісник) Європейського Союзу; Кваліфікаційні вимоги до кандидатів на посаду судді в Україні та ЄС; основні положення Регламенту Суду Справедливості; рекомендації Венеціанської Комісії щодо Конституційного Суду України; конституційні принципи функціонування судової системи в Україні та Європейському Союзі.

7. Система оцінювання та вимоги

Загальна система оцінювання курсу

Оцінювання знань студентів здійснюється відповідно до «Положення про поточне та підсумкове оцінювання знань здобувачів вищої освіти Національного університету «Чернігівська політехніка»».

З дисципліни здобувач може набрати до 60% підсумкової оцінки за виконання всіх видів робіт, що виконуються протягом семестру і до 40% підсумкової оцінки – на екзамені.

Поточний контроль проводиться шляхом спілкування із студентами під час лекцій та опитувань студентів на семінарських заняттях. Бали, які набрані здобувачем за результатами активності на семінарах та за контрольну

роботу, складають оцінку поточного контролю. Під час вивчення дисципліни здобувач вищої освіти має досягти відповідні результати навчання (РН), що передбачені освітньою програмою.

Кожен результат навчання оцінюватися окремо:

- проводити збір і інтегрований аналіз матеріалів з різних джерел (РН 3) – оцінюється шляхом фронтального та індивідуального опитування під час семінарських занять;
- знати та розуміти основи права Європейського Союзу (РН 4) – оцінюється шляхом фронтального та індивідуального опитування під час семінарських занять;
- вільно використовувати для правничої діяльності доступні інформаційні технології і бази даних (РН 15) – оцінюється шляхом фронтального та індивідуального опитування під час семінарських занять.

Оцінка за результатами вивчення дисципліни формується шляхом додавання підсумкових результатів поточного контролю до екзаменаційної оцінки. Оцінювання успішності здобувача вищої освіти під час семестрового контролю здійснюється за національною (чотирибальною) шкалою («відмінно», «добре», «задовільно», «незадовільно») та шкалою ECTS і вносяться в відомість успішності та навчальну картку здобувача вищої освіти в автоматизованій системі управління – АСУ «ВНЗ».

Складання екзамену є обов'язковим елементом підсумкового контролю знань для студентів, які претендують на оцінку «добре» або «відмінно». Якщо студент виконав всі види робіт протягом семестру та набрав 60% підсумкової оцінки (тобто «задовільно»), то він, за бажанням, може залишити набрану кількість балів як підсумкову оцінку і не складати екзамен.

З дисципліни студент може набрати до 60-90% підсумкової оцінки за виконання всіх видів робіт, що виконуються протягом семестру і до 40-10% підсумкової оцінки – на диференційованому заліку.

Якщо здобувач вищої освіти виконав всі види робіт протягом семестру, то він, за бажанням, може залишити набрану кількість балів як підсумкову оцінку і не складати диференційований залік.

Виконання, завантаження звітів до системи управління навчанням MOODLE з усіх зазначених у робочій навчальній програмі з дисципліни, а також особистий захист є обов'язковим. Поточний контроль проводиться шляхом спілкування із студентами під час лекцій та опитувань студентів.

Семестровий контроль у вигляді *диференційованого заліку* проводиться на заліковому тижні з двома запитаннями теоретичного характеру. Оцінка за результатами вивчення дисципліни формується шляхом додавання підсумкових результатів поточного контролю до залікової оцінки.

Повторне складання екзамену/диференційованого заліку з метою підвищення позитивної оцінки не дозволяється.

<p>Вимоги до РГР, КР, КП Тощо</p>	<ul style="list-style-type: none"> - «відмінно» (А) – якщо виявлено: всебічні, систематизовані, глибокі знання матеріалу; грамотне та логічне викладення інформації; самостійність роботи; наявність не більше 1-2 незначних помилок (через неухважність, обмовки); використання судової практики, наявність висновків у вигляді запропонованих змін до законодавства України; - «добре» (В) – якщо виявлено: повні знання матеріалу; успішне виконання завдань; логічна послідовність; зрозумілість викладеного матеріалу; наявність не більше 2-3 незначних помилок; можлива деяка неповнота відповіді; правильність виконання практичної частини; наявність висновків; - «добре» (С) – якщо виявлено: достатні знання матеріалу; успішне виконання завдань; певна логічна послідовність; зрозумілість викладеного матеріалу; наявність не більше 3-4 незначних помилок; можлива деяка неповнота відповіді, але без суттєвих помилок; - «задовільно» (D) – якщо виявлено: не досить повні знання основного матеріалу; наявність не більше 1-2 суттєвих помилок; неповна відповідь; наявність висновків; - «задовільно» (E) – якщо виявлено: не досить повні знання основного матеріалу, наявність не більше 2-3 суттєвих помилок, неповна відповідь, незв'язна її побудова; наявність висновків, що не відтворюють завдання дослідження; - «незадовільно» (FX) – якщо виявлено: відсутність знання або нерозуміння більшої або найбільш суттєвої частини матеріалу; суттєві помилки, які не виправлені; нелогічне викладання матеріалу; недосяжність мети; відсутність висновків.
<p>Практичні (лабораторні) заняття</p>	<p>Робота на семінарському занятті оцінюється у балах (5 балів за одне заняття) за наступними критеріями:</p> <p>5 балів – здобувач у повному обсязі опрацював програмний матеріал, основну і додаткову літературу, має глибокі й міцні знання, упевнено оперує набутими знаннями у вирішенні завдань, робить аргументовані висновки, може вільно висловлювати власні судження і переконувати інших, здатний презентувати власне розуміння питання.</p> <p>4 бала – здобувач володіє навчальним матеріалом, формулює нескладні висновки, може узагальнювати набуті знання і частково застосовувати їх у вирішенні завдань, аргументація на достатньому рівні.</p> <p>3 бала – здобувач загалом самостійно відтворює програмний матеріал, може дати стисло характеристику питання, але у викладеному матеріалі є істотні прогалини, є певні неточності як у відтворенні матеріалу, так і у висновках, аргументація низька, використання набутих знань у вирішенні завдань на низькому рівні.</p> <p>1-2 балів – здобувач за допомогою викладача намагається відтворити матеріал, але відповідь неточна, неповна, головний зміст матеріалу не розкрито, аргументація та власне розуміння питання майже відсутні; студент із помітними труднощами використовує певні знання у вирішенні завдань.</p>

0 балів – здобувач не готовий до семінарського заняття.

Порядок оцінювання самостійної роботи здобувачів вищої освіти.

Загальними критеріями, за якими здійснюється оцінювання самостійної роботи здобувачів, є: глибина і міцність знань, рівень мислення, вміння систематизувати знання за окремими темами, вміння робити обґрунтовані висновки, володіння категорійним апаратом, навички і прийоми виконання практичних завдань, вміння знаходити необхідну інформацію, здійснювати її систематизацію та обробку, самореалізація на практичних та семінарських заняттях, а також самостійність та своєчасність здачі виконаних завдань викладачу, згідно з графіком навчального процесу.

Максимально можливий бал (1 бал за тему) за конкретним завданням ставиться за умови відповідності виду самостійної роботи всім зазначеним критеріям. Відсутність тієї або іншої складової знижує кількість балів.

Перелік завдань для самостійної роботи здобувачів зазначений в методичних рекомендаціях.

Порядок оцінювання тестових завдань:

- 5 балів – точні відповіді на понад 90-100%тестових питань;

- 4 бали – точні відповіді на 70%-89% тестових питань;

- 3 бали – точні відповіді від 50% до 69 % тестових питань;

- 1-2 бали – здобувач дав відповідь на меншу кількість, ніж 50% питань і показав незадовільний рівень знань з теми;

- 0 балів – здобувач не виконав тестові завдання.

Написання контрольної роботи оцінюється за критеріями: відповідна форма, грамотність, логічно-послідовне викладення матеріалу, охайність, науковість, достатня кількість дослідженої літератури, достатній обсяг та пропорційність структурних частин роботи. За наявності всіх компонентів робота отримує 5 балів; обмежена кількість використаної літератури, наявність орфографічних помилок, питання розкриті частково – 4 бали; за неохайне оформлення, недостатньо повне відображення теоретичної частини, суттєві помилки – 3 бали; за неохайне оформлення, не відображення теоретичної частини – 1-2 бали; робота невиконана – 0 балів.

Умови допуску до підсумкового контролю	У випадку, якщо здобувач вищої освіти протягом семестру не виконав у повному обсязі передбачених робочою програмою навчальної дисципліни всіх видів навчальної роботи, має невідпрацьовані практичні роботи або не набрав мінімально необхідну кількість балів (тобто кількість балів, яка сумарно з максимально можливою кількістю балів, які здобувач вищої освіти може отримати під час семестрового контролю не дозволить отримати підсумкову оцінку «задовільно» – E, 60 балів), то він не допускається до складання заліку під час семестрового контролю, але має право ліквідувати академічну заборгованість у порядку, передбаченому в розділі 6 «Положення про поточне та підсумкове оцінювання знань здобувачів вищої освіти Національного університету «Чернігівська політехніка», затвердженого вченою радою НУ «Чернігівська політехніка».
---	---

Розподіл балів, які отримують здобувачі вищої освіти

Модуль за тематичним планом дисципліни та форма контролю		Кількість балів
1	Робота на семінарському занятті	0...50
2	Самостійне опрацювання теми	0...5
3	Виконання тестових завдань	0...5
Усього поточний і проміжний модульний контроль		0...60
Семестровий контроль (диференційований залік)		0...40
Разом		0...100

Шкала оцінювання результатів навчання

Оцінка в балах	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою (диференційований залік)	
		для екзамену (диференційованого заліку), курсового проєкту (роботи), практики, атестації	для заліку
90 – 100	A (відмінно)	відмінно	зараховано
82-89	B (дуже добре)	добре	
75-81	C (добре)	задовільно	
66-74	D (задовільно)		
60-65	E (достатньо)		
0-59	FX (незадовільно)	незадовільно з можливістю повторного складання	незараховано з можливістю повторного складання

8. Політики курсу.

До загальної політики курсу відноситься дотримання принципів відвідування занять у відповідності до затвердженого розкладу, а також вільного відвідування лекційних занять для осіб, які отримали на це дозвіл відповідно до Порядку надання дозволу на вільне відвідування занять здобувачам вищої освіти Національного університету «Чернігівська політехніка», Порядку надання дозволу на вільне відвідування занять здобувачам вищої освіти Національного університету «Чернігівська політехніка».

Запорукою успішного вивчення дисципліни є активність під час проведення практичних та лекційних занять. Консультації відбуваються в аудиторіях університету у відповідності до

затвердженого розкладу або ж особистих чи групових консультацій (через вбудований форум) на сторінці курсу в системі дистанційного навчання НУ «Чернігівська політехніка».

Політика дедлайнів

Пропущені теми семінарських занять не відпрацьовуються.

Виключенням може бути наявність поважних причин несвоєчасної здачі зазначених робіт (хвороба, участь в зазначений час в інших видах навчальної, наукової чи організаційної роботи, офіційна робота за фахом тощо).

Політика користування ноутбуками / смартфонами

Прохання до здобувачів тримати смартфони переведеними у беззвучний режим протягом лекційних та практичних занять, так як дзвінки, переписки та спілкування у соціальних мережах відволікають від проведення занять як викладача, так й інших здобувачів. Ноутбуки, планшети та смартфони не можуть використовуватися в аудиторіях під час занять та під час проведення підсумкового контролю (за виключенням проходження тестового контролю в системі Moodle).

Політика заохочень та стягнень

За результатами навчальної, наукової або організаційної діяльності здобувачів вищої освіти за курсом їм можуть нараховуватися додаткові бали – до 10 балів, у залежності від вагомості досягнень. Види позанавчальної діяльності, за якими здобувачі вищої освіти заохочуються додатковою кількістю балів: участь у міжнародних проектах, наукові дослідження, тези, участь у науково-практичних конференціях, винаходи, патенти, авторські свідоцтва за напрямами курсу.

Політика академічної доброчесності

Академічна доброчесність повинна бути забезпечена під час проходження даного курсу (принципи описані у Кодексі академічної доброчесності Національного університету «Чернігівська політехніка»). Списування під час проміжного та підсумкового контролів, виконання практичних завдань на замовлення, підказки вважаються проявами академічної недоброчесності. Від усіх слухачів курсу очікується дотримання академічної доброчесності у зазначених вище моментах. До здобувачів вищої освіти, у яких було виявлено порушення академічної доброчесності, застосовуються різноманітні дисциплінарні заходи (включаючи повторне проходження певних етапів).

Правила перезарахування кредитів

Кредити, отримані в інших закладах вищої освіти, а також результати навчання у неформальній та/або інформальній освіті, можуть бути перезараховані викладачем у відповідності до Положення визначення академічної різниці та визнання результатів попереднього навчання в Національному університеті «Чернігівська політехніка», Порядку визначення академічної різниці та визнання результатів попереднього навчання в Національному університеті «Чернігівська політехніка».

9. Рекомендована література.

1. Інституційна система ЄС : навч. посіб. / Л. Л. Прокопенко, О. М. Рудік, Н. М. Рудік. – 2-ге вид., перероб. і доп. – Дніпро : ДРІДУ НАДУ, 2021. – 226 с.
2. Ковалів М. В., Тимчишин Т. М., Ніканорова О. В. Основи права Європейського Союзу: навчальний посібник. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2020. 212 с.
3. Право Європейського Союзу: основи теорії : підручник / [Т. М. Анакіна, Т. В. Комарова, О. Я. Трагнюк, І. В. Яковюк та ін.] ; за заг. ред. І. В. Яковюка. – Харків : Право, 2021. – 360 с.
4. Право Європейського Союзу : підручник / [Р. А. Петров (кер. авт. кол.), А. О. Вакуленко, Ван Елсуwege П. та ін.] ; за ред. Р. А. Петрова. – Вид. 9- те, змінене і допов. – Харків : Право, 2019. – 442 с.
5. Chalmers, D. et al., European Union Law: Text and Materials. 5th edn. Cambridge: Cambridge University Press, 2024. 1232 p.

Інформаційні ресурси:

1. Офіційний сайт Верховної Ради України – <https://rada.gov.ua>
2. Офіційний сайт Європейського Парламенту - <https://www.europarl.europa.eu/portal/en>
3. Офіційний сайт Європейського Союзу – <https://www.europa.eu.int>
4. Офіційний сайт Європейського Суду з Прав Людини -

<https://www.echr.coe.int/Pages/home.aspx?p=home>

5. Офіційний сайт Європейської Комісії - <https://commission.europa.eu/index> _
6. Офіційний сайт Ради Європи - <https://www.coe.int/en/web/portal>
7. Офіційний сайт Суду Європейського Союзу - https://curia.europa.eu/jcms/jcms/j_6/en/
8. Президент України - <https://www.president.gov.ua>
9. Посилання на сторінку дисципліни в системі дистанційного навчання MOODLE - <https://eln.stu.cn.ua/course/view.php?id=7217>